

Om de bestwil van de burger (2)

Veertig dagen zonder seksualiseringsdebat

LINDA DUIJS & LIESBET VAN ZOONEN

Het seksualiseringsdebat is uitgeput: de posities zijn ingenomen, de argumenten bekend. Minister Ronald Plasterk stelt in de *Emancipatienota 2008-2011* dat de seksualisering van de samenleving mogelijk leidt tot een verruwing van de seksuele omgangsvormen onder jongeren, waardoor de lichamelijke integriteit en veiligheid van meisjes in gevaar komt. Hij maakt daarom de seksuele en relationele vorming van meisjes en jongens en het vergroten van hun weerbaarheid tegen (seksueel) geweld een belangrijke doelstelling van overheidsbeleid. Plasterk vindt Kamerlid Jeroen Dijsselbloem in zijn kamp die zich al eerder uitsprak tegen een sterk geseksualiseerde straat- en mediacultuur en pleitte voor meer seksuele vorming op scholen. Plasterk kan ook putten uit het werk van intellectuelen en wetenschappers: Herman Vuijsje spreekt van een doorgesloten seksualisering¹ en popprofessor Tom ter Bogt haalde begin dit jaar alle kranten met zijn onderzoeksconclusie dat seks in videoclip het zelfbeeld van meisjes negatief beïnvloedt.

De andere positie in dit debat pleit niet voor meer seksualisering in de samenleving, hoewel feministisch filosoof Marli Huijer in *Filosofie Magazine* van januari 2008 wel opriep tot een

explosie aan publieke seksuele verhalen en beelden. Een gebruikelijker tegenargument is dat de overheid zich niet met deze zaken moet bemoeien — zo reageerde althans Femke Halsema op de *Emancipatienota* — of dat men zich door morele paniek heeft laten bevangen en er in feite niets nieuws onder de zon is. De socioloog Cas Wouters beschrijft voor de linkse denktank Waterland bijvoorbeeld hoe de jaren dertig een dankwestie kenden die opmerkelijke overeenkomsten vertoonde met de huidige seksualiseringsdiscussie en die ook toen tot een overheidsrapport leidde, getiteld *Rapport der Regerings-Commissie inzake het Dansvraagstuk*.²

Dat er ook een middenpositie in dit debat is, lijkt het onlangs gepubliceerde *Slow Sex Manifest* te suggereren: daarin pleiten Dijsselbloem en Halsema in gezelschap van zeven anderen eensgezind voor een cultivatie van de seksuele lust en een erotisch beschavingsoffensief. Wij willen in dit artikel helemaal niets aan deze discussie bijdragen, behalve misschien het voorstel om maar eens veertig dagen³ met dit debat te stoppen, en liefst nog veel langer. Het is namelijk een even onzinnelijk als zinloos en gevaarlijk debat.

TIENERS

De genoemde deelnemers aan het debat zijn overwegend veertig- tot vijftig-plus⁴, de tieners die het onderwerp van zorg zijn horen we niet.

Over de auteurs Linda Duits en Liesbet van Zoonen werken beiden bij de Universiteit van Amsterdam, afdeling Communicatiewetenschap

Noten zie pagina 27

Misschien wel omdat het debat hen als kwetsbare, beïnvloedbare slachtoffers positioneert — en die kun je geen autonome mening toeschrijven. Zou je dat wel doen, dan kom je op geestige interventies. Het online jongerenmagazine *Spunk* liet onlangs weten legale kinderporno te gaan maken, in de rellerige toon die de site vaak bezigt: 'Het is godverdomme niet eerlijk dat wij, de puberale jongetjes en meisjes met onze gekmakende hormonen en onze vlugge rechterhanden voor al onze seksuele voorlich-

Van de Nederlandse jongeren vindt 84% liefde, trouw en intimiteit een voorwaarde voor goede seks

ting en opwinding volledig zijn aangewezen op internetporno met kokhalzende vrouwen die minstens zo oud zijn als onze moeders en die bovendien worden uitgewoond door mannen met de leeftijd van onze opa's.⁵

De Spunkers stellen dat de 'grijsbehaarde balzakken en venusheuvels' in hun rapporten en onderzoeken 'best een heel goed punt hebben', maar ze verzetten zich tegen de algemene staat van paniek over alles wat met seks en minderjarigheid te maken heeft en willen hun eigen verbeelding van seks voor onder de achttien. Op de Spunksite zijn jongeren aan het woord van tussen de vijftien en negentien. Niets wijst erop dat ze zich in de luren laten leggen door geseksualiseerde media en straatcultuur, of zich niet kunnen verweren en bescherming nodig hebben. *Ja maar* — je hoort het tegenargument al van ver aankomen — het gaat ook niet om deze leeftijdsgroep, maar om die jongere leeftijdsgroep, rond de twaalf jaar of nog jonger. Ook maar eens naar die kinderen luisteren dan.

Een van ons bracht ruim acht maanden door op een witte en een zwarte school in Amsterdam tussen achtstegroepers om met hen te praten

over hun lijf, kleding en mediagebruik. Wat bleek: seks vinden ze vies, hand-in-hand lopen met je vriendje gaat nog net, maar tongzonen gaat ze veel te ver. Geen voortijdige seksualisering bij deze groep. De beelden en verhalen op MTV doorzien ze moeiteloos, ze snappen precies hoe de marketingstrategie van artiesten werkt en ze blijken heel goed door te hebben dat de media beperkte schoonheidsidealen opleggen die ze niet op henzelf van toepassing willen maken.⁶ *Ja maar...* dat zijn Amsterdammers, in de provincie zijn ze echt zo weerbaar niet. Wanneer je alle Nederlandse jongeren vraagt naar hun beleving van seks, blijkt dat 84% van hen liefde, trouw en intimiteit een voorwaarde vindt voor goede seks.⁷ Ook die 84% lijkt niet beïnvloed door mediabeelden van instrumentele seks en platte seksualisering.

RACISTISCHE ONDERTOON

Ook de racistische subtekst van het debat deugt niet. Waarom ontstaat er juist nu opeens zo'n obsessie met de seksualisering van de samenleving, of zoals sommigen zeggen, de pornificatie van de maatschappij? Al sinds de jaren zeventig hebben tweede-golfveministen dit onderwerp op de agenda staan onder het motto 'porno is de theorie, verkrachting de praktijk'. Generaties autoverkopers en artiesten prijzen hun producten aan met blote vrouwen. En kijk nog eens naar de videoclippen van Brian Ferry uit de jaren tachtig: geen enkele zorg in die tijd, behalve van een paar zogenaamd te radicale feministen of fundamentalistische christenen. In diezelfde jaren tachtig schreef de Engelse Ros Coward al over de manier waarop de reclame-industrie de codes van porno overnam: halfnaakte lijven, de suggestie van seks en opwinding en vooral de halfopen, uitnodigende mond. Het is te beperkt om te zeggen dat de hedendaagse commotie wordt veroorzaakt door Balkenendes normen en waardenproject dat is overgenomen door het huidige kabinet. Het heeft namelijk ook iets te maken met die vermaledijde multiculturele samenleving.

Er gaat een sterk etnisch aspect schuil achter de seksualiseringspaniek. Verhalen over loverboys gaan vrijwel altijd over allochtone jongens; dat is statistisch gezien juist, maar ook wel lekker passend bij de gedachte dat de 'anderen' schuldig zijn aan seksualisering.⁸ Voor het gemak wordt vergeten dat het verschijnsel souteneur van alle tijden is en in Nederland een 'witte' geschiedenis heeft. Het Willem Pompe Instituut noemde het het loverboy-verschijnsel in 2004 al een vorm van modern pooierschap en merkte op: 'We zagen al dat het sociale probleem van de loverboys van begin af aan is geëtniseerd en dat sluit aan bij het bekende kader van de hoge en onaangename criminaliteit van Marokkaanse jongens.'⁹ Tel daarbij op dat de schuldige muziekvideo's in de discussie meestal uit het rap- of R&B-genre afkomstig zijn. Grote, zwaar gebouwde zwarte mannen en wulps bewegende zwarte vrouwen zijn de beelden waarmee ongewenste seksualisering bewezen wordt. Het nummer *Candyshop* van 50 Cent is iconisch in dat opzicht.¹⁰

Is het toeval dat historisch gezien de sterkste pogingen om popmuziek te censureren zich hebben gericht op zwarte muziek? *White anxiety*, zo bestempelden de Amerikaanse auteurs Lunxwiler en Gay de zorgen om rap-muziek en -video's in 2000, en zij koppelden dat aan een algemener wit discours waarin het zwarte

Er gaat een sterk etnisch aspect schuil achter de seksualiseringspaniek

lichaam symbool staat voor de natuurkracht en seksualiteit die onder controle gebracht moeten worden.¹¹ De witte hegemonie in het seksualiseringsdebat blijkt verder uit het feit dat een belangrijk anti-seksualiserings signaal van jonge moslima's genegeerd wordt, of weggezet wordt als een betreurenswaardig onderdeel van de traditionele islam. Bij alle intense aandacht

voor seksualisering wordt vergeten dat we een paar jaar geleden nog geobsedeerd waren door de hoofddoek. Die zou symbool zijn voor een *gebreek* aan seksuele vrijheid en sekse-autonomie. Dat moslima's zelf een heel andere betekenis geven aan die hoofddoek — onder andere een serieuze kritiek op de westerse cultuur — kwam in dat debat niet aan de orde. Ook hier kwamen de 'objecten' van de discussie zelf nauwelijks aan het woord.¹² Zou het niet aardig zijn om als witte middelbare discussiërende elite een gedachte-experiment te doen met de hoofddoek als alternatief voor seksualisering, als expliciete verbeelding van Foucaults adagium, om seks helemaal onzichtbaar te maken en daarmee aan de maatschappelijke controle te onttrekken? Of is dat een te griezelig idee?

ZINLOOS ONDERZOEK

Waar de een seksualisering zegt, zegt de ander pornificatie en iedereen bedoelt iets anders, al naar gelang het hem of haar uitkomt. De *Emancipatie* nota is wat dat betreft een dieptepunt van slordig denken: 'Tienermeisjes die seksuele handelingen verrichten in ruil voor een drankje, een prepaid-telefoonkaart of een dure spijkerbroek, uitdagend ondergoed voor jonge meisjes in de schappen van het warenhuis, meisjes die chirurgische ingrepen aan hun geslachtsorgaan ondergaan. Met dit soort verschijnselen worden we via de media bijna dagelijks geconfronteerd. Deze ontwikkeling wordt ook wel de "seksualisering van de samenleving" genoemd.'¹³ Hier worden drie heel specifieke, verschillende en relatief marginale verschijnselen tot 'een ontwikkeling' gebombardeerd. Elders in de nota worden de 'alom aanwezige portrettering van meisjes en vrouwen als lustobject en de onhaalbare schoonheidsidealen' ook onder seksualisering geschaard, samen met 'openlijke seksuele handelingen, toespelingen en toenaderingen' in de media.

Het *Slow Sex Manifest* is al niet veel helderder en spreekt van de pornificatie van de samenleving die ertoe leidt dat vrouwen opnieuw het

bezit van mannen worden: ofwel van hun pooiers, ofwel van hun conservatieve vaders. Porno en conservatisme lijken in dat opzicht op elkaar, en zo leveren de Slow-Sexers een nogal excessieve beschrijving waarvoor Andrea Dworkin¹⁴ zich niet had hoeven te schamen. Traditionele sekseverhoudingen, steeds irreëlere schoonheidsidealen, op pornobeelden geïnspireerde reclamespots en de dagelijkse commerciële exploitatie van seks; dat is de seksualisering waar de Slow Sex-auteurs zich aan ergeren.

Waar de een seksualisering zegt, zegt de ander pornificatie en iedereen bedoelt iets anders

Maar wat is nu precies het probleem? Breezerseks? Die bleek al snel na de media-hype nauwelijks voor te komen.¹⁵ De Hema die strings voor meisjes van negen jaar verkoopt? Die mode is allang weer voorbij, zoals het met modes gaat. Victoria Beckham loopt sinds vorig jaar weer met hooggesloten koltruitjes in plaats van diepe borst- en bildecollétés. Moeten we het breder zien? Onhaalbare schoonheidsidealen? Traditionele sekseverhoudingen? De media?

De *Emancipatienota* en het *Slow Sex Manifest* halen beide met instemming een rapport aan uit 2007 van de *American Psychological Association* (APA) over de seksualisering van meisjes. De APA is een stuk zorgvuldiger in de definiëring van het probleem. Niet de seksualisering van de hele samenleving is aan de orde, maar die van meisjes, hoewel in het rapport zelf nog wel enige lip-pendienst aan die van jongens bewezen wordt. Het rapport geeft ook een precieze definiëring van seksualisering: 'a person's value comes only from his or her sexual appeal or behaviour, to the exclusion of other characteristics; a person is held to a standard that equates physical attractiveness (narrowly defined) with being sexy; a person is sexually objectified — that is, made

into a thing for others' sexual use, rather than seen as a person with the capacity for independent action and decision making; sexuality is inappropriately imposed upon a person.'

Schuldig aan de seksualisering van meisjes kunnen volgens de APA de samenleving (waaronder de media), familie en vrienden, en de meisjes zelf zijn. Het rapport gaat hoofdzakelijk over de rol van de media en beschrijft uitgebreid hoe allerlei onderzoek heeft aangetoond dat er een immense hoeveelheid seksistische en geseksualiseerde beelden in diverse Amerikaanse media rondzingt. Vervolgens gaat het in op experimenteel psychologisch onderzoek waaruit zou blijken dat deze beeldenstroom het zelfbeeld en de gezonde ontwikkeling van meisjes beschadigt. Binnen het psychologisch paradigma klopt dat allemaal; het definitieve bewijs van de schadelijke invloed van de media lijkt dus geleverd.

Geen wonder dat het APA-rapport in Nederland zo enthousiast onthaald is: de resultaten passen prettig bij de maatschappelijke bezorgdheid en de APA is wereldwijd de hoogst aangeschreven organisatie van psychologen, dus met hun rapporten heb je 'de waarheid' in handen. Die APA-waarheid is onder andere gebaseerd op onderzoek waaruit blijkt dat Amerikaanse jongeren die veel naar MTV kijken vaker vinden dat seks voor het huwelijk geoorloofd is dan Amerikaanse jongeren die weinig kijken. Seks voor het huwelijk is een variabele die in Amerikaanse psychologisch onderzoek veelvuldig gebruikt wordt om uit de hand gelopen seksualisering te bewijzen. Erger is dat het overgrote deel van het gerapporteerde onderzoek is uitgevoerd met beginnende psychologiestudenten (undergraduates). In de meeste psychologieopleidingen moeten deze namelijk verplicht meedoen aan experimenteel onderzoek als onderdeel van hun studie. Daarmee is de groep waarover we iets weten beperkt tot jongerejaars psychologiestudenten. De conclusie van de APA zou dus moeten zijn dat het zelfbeeld en de gezonde ontwikkeling van Amerikaanse meisjes die *psychologie* studeren negatief beïnvloed wordt door seksualisering.

Maar het grootste probleem zit in het type onderzoek dat als bewijs geldt: experimenteel onderzoek dat uitsluitend kortetermijneffecten van kleine deeljes media-inhoud kan identificeren. Dat probleem kan het beste worden geïllustreerd met een onderzoek waarmee Tom ter Bogt begin 2008 veel media-aandacht kreeg in Nederland, en dat vrijwel geheel in APA-stijl is uitgevoerd. Twee studenten van Ter Bogt ondervroegen hiervoor bijna vijfhonderd scholieren tussen de dertien en zestien jaar over hun seksuele opvattingen. Een week later lieten zij de helft twintig minuten achter elkaar naar vijf geseksualiseerde videoclipps kijken; de andere helft keek naar 'neutrale' clips (veelal concertregistraties) van dezelfde artiesten. Onmiddellijk na het kijken vroegen zij hen hoe ze over seksuele rollen en relaties dachten. Wat bleek? 'Sex sells': jongeren vinden sexy clips leuker. Degenen die naar de geseksualiseerde clips hadden gekeken dachten na afloop van het experiment 'losser' over seks en meer stereotiepe over gender dan degenen die de neutrale clips hadden bekeken. Bovendien meenden de jonge meisjes sterker dan jongens dat een sexy uiterlijk belangrijk is. Dat leverde grote krantenkoppen op: 'Vroeger "I want to hold your hand", nu "I want to fuck you"' (*Het Parool*) en 'Jongeren zien vrouw door clips als seksobject' (*Algemeen Dagblad*). Ter Bogt zelf nuanceerde in een aantal interviews zijn onderzoek, wees op de onrealistische setting — wie kijkt er in het echte leven geconcentreerd naar vijf geseksualiseerde videoclipps achter elkaar — en op het feit dat hij slechts kortetermijneffecten op attitudes had gevonden, wat niets over daadwerkelijk gedrag zegt. Waarom dan überhaupt dit soort onderzoek uitvoeren? Als je mensen in een laboratoriumsituatie blootstelt aan een klein stukje media-inhoud en onmiddellijk daarna naar kennis, houding of gedrag vraagt, dan blijkt keer op keer dat men beïnvloed is. Wat er gebeurt als deze mensen vervolgens het laboratorium uitstappen, of en hoe lang zo'n effect aanhoudt, blijft volstrekt onduidelijk.

De langetermijneffecten van media zijn niet te onderzoeken omdat het onmogelijk is op

lange termijn media-inhoud te isoleren van de bredere cultuur, van de invloed van vrienden, familie, burens, van volkswijsheden en noem maar op. Welk onderdeel van het hele sociaal-culturele pakket verantwoordelijk is voor onwenselijke seksuele opvattingen of gedrag kan niet eenduidig worden vastgesteld.

MACHT OF MORAAAL

Was de hele seksualiseringsdiscussie alleen maar zinloos, dan was er nog niet zoveel aan de hand. Maar het debat is gevaarlijk omdat het de aandacht afleidt van belangrijkere problemen en beleid op de verkeerde kwesties en de verkeerde groepen richt. Minister Plasterk leek stomverbaasd toen de media op de seksualiseringsparagraaf van de *Emancipatienota* sprongen, en nauwelijks aandacht besteedden aan het grotere deel van de nota dat gaat over het verbeteren van de maatschappelijke participatie en arbeidsparticipatie van meisjes. De wer-

Het seksualiseringsdebat is gevaarlijk. Het leidt de aandacht af van belangrijkere problemen en richt beleid op de verkeerde kwesties en groepen

kelijke problemen zoals het niet (h)erkennen van technisch talent bij meisjes, het lage aantal vrouwen in topposities en beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen komen zo niet aan bod, liet hij op een bijeenkomst van vrouwelijke wetenschappers met enige spijt weten.¹⁶ Van een landsbestuurder zou je minder naïveteit verwachten: natuurlijk springt de journalistiek op seks. Al die andere problemen zijn namelijk oud nieuws over hardnekkige misstanden waar nauwelijks vooruitgang in zit. En met oud nieuws pakken we de vis in.

Daarnaast is het opmerkelijk dat het in de dis-

cussie nauwelijks over macht gaat. De vroegere feministische kritiek op porno gaf een degelijke, zij het wat verstikkende analyse over de economische en patriarchale machtsverhoudingen waarvan seksistische en pornografische beelden vaste en bepalende onderdelen zijn. Sla de geschriften van uitgeverij De Bonte Was er nog maar eens op na.¹⁷ In de huidige discussie hebben dergelijke machtsanalyses plaatsgemaakt voor een discussie over moraal. Het *Slow Sex Manifest* sluit af met een pleidooi voor een erotisch

Het internet maakt niet alle kinderen en jongeren kwetsbaar; het maakt kwetsbare kinderen makkelijker toegankelijk

beschavingsoffensief; kennelijk heb je beschaafde en onbeschaafde seks, de linkse elite die het manifest ondertekende weet blijkbaar het verschil en wenst de beschaving op te leggen aan de ontspoorde en onbeschaafde hordes. Zo is een oud maar altijd actueel feministisch strijdpunt van haar scherpe kantjes ontgaan en tot ethiek in plaats van politiek gemaakt. De oplossing van het *Slow Sex Manifest* ligt dan ook in een brede verzameling morele en life-stylevoorschriften voor jongeren: 'Slow sex pleit voor aandacht en respect voor je partner en jezelf', staat er in het manifest te lezen, in een taal die in de *Cosmopolitan* niet zou misstaan. Het is een pleidooi dat regelrecht geplagieerd lijkt van *trendystyle.net*, waarin tussen de rubrieken *fashion, beauty* en culinair een gebruiksaanwijzing voor 'slow sex' staat omdat 'we een hectisch bestaan leiden, we voortdurend prestaties moeten leveren, en nauwelijks tijd voor onszelf hebben, laat staan voor onze partner'. Ook de auteurs van het *Manifest* willen seks 'buiten de wereld van prestatie en scoren, van macht en onderdrukking houden'.

Het *Slow Sex Manifest* is net zo stil over jongens als de *Emancipatienota*. Het zijn de meisjes

die weer in een stereotiep keurslijf voor vrouwen worden geplaatst: dat van de morele verhevenheid, ditmaal op het gebied van seks. Een concrete uiting daarvan staat in de *Emancipatienota* waarin Plasterk het grensoverschrijdend gedrag van jongens niet aanpakt, maar meisjes verantwoordelijk maakt voor hun eigen (vermeende) objectivering. Zo schrijft Plasterk dat meisjes en vrouwen zichzelf en andere vrouwen 'bewust tot seksobject (willen) maken waarbij ze zich beroepen op een feministisch principe (seksuele bevrijding)'¹⁸. Die meiden toch, het is een schande, die moeten dringend leren hoe dat allemaal wel beschaafd moet. En uit de hoogte van het *Manifest* en de *Emancipatienota* komt daarom als onvermijdelijke oplossing de media-educatie. Maar dat zal de seksualisering niet oplossen, integendeel. In een weergalozes omkering wordt de verantwoordelijkheid ervoor, of liever de verantwoordelijkheid om deze te doorzien, bij de mediaconsument gelegd. De producerende industrie, falende wetgeving of regulering blijven buiten schot.¹⁹ Sterker nog — maar terzijde — die industrie is erin geslaagd haar belangen als mediawijsheidsdoelen te formuleren: in de Europese richtlijn over mediawijsheid staat bijvoorbeeld dat de strijd tegen het illegaal downloaden van muziek en films een kernonderdeel van mediawijsheidsprojecten zou moeten zijn.²⁰

ALGHELE ONTHOUDING

Er is maar één oplossing voor de onzindelijke, zinloze en gevaarlijke warboel van de seksualiseringsdiscussie: niet meer over praten, wat meer vertrouwen in de gemiddelde jongere hebben en scherper identificeren welke kleine groep jongens en meisjes echt risico loopt om dader of slachtoffer te worden. In dat verband zijn de uitkomsten van recent Amerikaans en Noors onderzoek naar kinderlokkerij op internet schrijnend: uit een analyse van gevoerde rechtszaken blijkt dat de slachtoffers vrijwel allemaal meisjes (ouder dan dertien²¹) zijn die al problemen thuis, op school of met vrienden

hebben en die in veel gevallen ook al met een vorm van jeugdzorg of opvoedingsondersteuning te maken hadden gehad. Zij waarschuwen precies dat hun online verleiders waarschijnlijk veel ouder waren dan zij en graag echte offline seks met hen wilden hebben. De waardering en vleierij die daarmee gepaard gingen, betekende voor veel meisjes echter zeldzame positieve aandacht. Zij gingen vrijwillig op de toenadering van hun online verleiders in en waren lang niet altijd bereid om aan een aanklacht tegen hen mee te werken. Zowel de Amerikaanse als de Noorse onderzoekers concluderen daarom dat het internet niet alle kinderen en jongeren kwetsbaar maakt, maar dat het kwetsbare kinderen makkelijker toegankelijk maakt.²² Die resultaten sluiten aan bij de gegevens over meisjes die zich door moderne pooiers laten verleiden: bijna twee derde van hen heeft al eerder slechte ervaringen gehad met familie en vrienden.²³

Dat is het ware drama van media-inval, internetmisbruik en pornificatie. Niet alle jon-

geren worden gelijkmatig of toevalligerwijze geraakt. Kinderen en jongeren die al een scala aan andere problemen hebben, lopen het grootste risico. Wie de gevallen van Jeugdzorg een beetje kent, zal niet beweren dat de seksualisering van de maatschappij de oorzaak is van hun problemen; noch zal zo iemand kunnen beweren dat seksualisering het belangrijkste van hun problemen is. Het seksualiseringsdebat leidt de aandacht af en sluis beleid en geld naar groepen die het niet echt nodig hebben. Bovendien geeft het slimme daders een handig excuus: jongeren die geweldsmisdrijven plegen, zeggen steeds vaker dat ze beïnvloed zijn door een film of game.²⁴ Advocaten die jonge daders van groepsverkrachtingen verdedigen, wijzen de mrv als de ware schuldige aan.²⁵ 99, 9% van de horrorfilm- en mrv-kijkers pleegt echter geen misdrijven. Onveranderlijk gaat het om een retorische truc om strafvermindering te bewerkstelligen. Dat is een wrange vorm van mediawijsheid die niet de bedoeling was.

Noten

- 1 Herman Vuisje, *Morele paniek of morele onverschilligheid?* Een reactie op Cas Wouters, Waterland, 2008.
- 2 Cas Wouters, *Seksualisering is emancipatie van seksualiteit*, Waterland, 2008.
- 3 Vanwaar die term-mijn? Zie <http://www.eo.nl/40dagenzonderseks>.
- 4 Onze gemiddelde leeftijd is overigens 39, dus ook wij zouden onze mond moeten houden.
- 5 Spunk, 14 maart 2008.
- 6 Linda Duits: *Multi-girl-culture: An ethnography of doing identity*. Amsterdam: Vossiuspers, 2008. Linda Duits en Pauline van Romondt Vis, 'Girls make sense: Girls, celebrities, and identities', in 2008 te verschijnen in: *European Journal of Cultural Studies*.
- 7 nrc Handelsblad rapporteert over een onderzoek van Ruigrok Netpanel, 8 januari 2008.
- 8 Volgens *Loverboys: feiten en cijfers*, een quick scan door Anke van Dijke en Linda Terpstra (2005), is 89% van de loverboys allochtoon, en 37% Marokkaan.
- 9 Bovenkerk, F. e.a., *Loverboys of modern pooierschap in Amsterdam*. Utrecht: Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen, december 2004.
- 10 Het nummer is bovendien uitgekauwd en lachwekkend, zo bleek toen een van ons deze video voor vijfhonderd eerste-jaars studenten Communicatiewetenschap wilde laten zien. Een verveelde collectieve zucht was het resultaat.
- 11 Lynxwiler en Gay, 'Moral boundaries and deviant music: Public attitudes toward heavy metal

and rap', in: *Deviant Behavior* 21(1) (2000), p. 63-85.

- 12 Zie voor een analyse van deze discussie, in relatie tot geseksualiseerde kledingstukken, Duits, L., en Van Zoonen, L., 'Headscarves and porno chic: Disciplining girls' bodies in the multicultural society', in: *European Journal of Women's Studies*, 13(2) (2006), p. 103-117 en Duits, L. en Van Zoonen, L., 'Who's afraid of agency? A rejoinder to Gill', in: *European Journal of Women's Studies* 14(2) (2007), p. 161-170.
- 13 o cw, *Emancipatienota 2008-2011*, Den Haag, o cw, 2007, p. 61.
- 14 Andrea Dworkin was een Amerikaanse radicaal-feministische anti-porno-activist die in de jaren zeventig de slogan 'Porno is de theorie, verkrachting de praktijk' in omloop bracht en de

- inspirator was voor 'Take Back the Street-acties'.
- 15 Het oorspronkelijke GGD-rapport waarmee breezerseks beroemd werd, geeft aan dat het gaat om incidenten die de onderzoekers op basis van horen zeggen hebben opgeschreven. Vervolgonderzoek van de Rutgers Nisso Groep laat zien dat seks in ruil voor een beloning slechts bij een zeer kleine minderheid voorkomt. Bovendien wijst dit rapport niet op een sterk veranderde seksuele moraal onder tieners.
- 16 Maastricht, Centrum voor Gender en Diversiteit, 4 oktober 2007.
- 17 Zie bijvoorbeeld: Anneke van Baalen en Marijke Ekelschot, *Geschiedenis van de vrouwenontwikkeling*. Amsterdam: De Bonte Was, 1980.
- 18 o cw, *Emancipatienota 2008-2011*, Den Haag, o cw, 2007, p. 61.
- 19 De Engelse communicatiewetenschapper Sonia Livingstone heeft overtuigend laten zien dat media 'literacy' in toenemende mate geannexeerd wordt door het neo-liberale project waarin burgers voor elke keuze zelf verantwoordelijk zijn en geen aanspraak op fatsoenlijke informatie en dienstverlening door staat of industrie meer kunnen maken: oproepen tot legal literacy, health literacy of insurance literacy zijn maar een paar voorbeelden van die trend. Livingstone, Sonia. 'Engaging with the media — a matter of literacy?', in: *Communication, Culture and Critique* 1, no. 1 (2008), p. 51-62.
- 20 Europese Commissie, *Een Europese aanpak van mediageletterdheid in de digitale omgeving*, 2007.
- 21 De onderzoekers gebruikten de internationaal aanvaarde grens van dertien jaar om aan te geven of er van pedofilie sprake was.
- 22 Wolak, J., Finkelhor, D. en Mitchell, K., 'Internet-initiated sex crimes against minors: Implications for preventions based on findings from a national study', in: *Journal of Adolescent Health*, 34 (2004), p. 11-20. Noors onderzoek is gaande, persoonlijke communicatie op 10 april 2008, met Elisabeth Staksrud.
- 23 Zie noot 7.
- 24 De daders van een gruwelijke moord in Pernis noemden bijvoorbeeld een horrorfilm als inspiratiebron. *Algemeen Dagblad*, 5 juli 2007.
- 25 *Editie NL*, 16 september 2004.